

UDK 821.163.6.09-92"1968":821.162.3/4.09-92"1968"

Lucija Mandić

ZRC SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede

lucija.mandic@zrc-sazu.si

LITERATURA IN TEORIJA V *TRIBUNI* IN *STUDENTU* LETA 1968

Prispevek primerja objavljane literarnih, metaliterarnih in filozofskih prispevkov v dveh študentskih časopisih leta 1968; slovenski *Tribuni* in češkoslovaškem *Studentu*. Literatura in teorija sta v okviru študentskih gibanj »dolgega leta 1968« odigrali pomembno vlogo na Zahodu, zato nas je zanimalo, kako se je ta simbioza aktivizma, misli in literarnega ustvarjanja odražala v študentskih časopisih v dveh socialističnih državah. Za primerjavo smo izbrali literarne objave, literarno-teoretske hibride, teoretske tekste ter recepcijo literature in teorije z Zahoda.

Gljučne besede: študentsko gibanje, nova levica, neoavantgarda, konkretna poezija, strukturalizem

This article compares the publication of literary, metaliterary and philosophical texts in two student journals in 1968, the Slovene *Tribuna* and the Czechoslovakian *Student*. Literature and theory played an important role in the West in the context of the student movement of the "long 1968." Therefore, we decided to investigate how this symbiosis of activism, thought and literature was reflected in the student press in two socialist states. We focused on literary texts, literary-theoretical hybrids, theoretical texts and the reception of Western literature and theory.

Keywords: student movement, New Left, neo-avant-garde, concrete poetry, structuralism

1 Aktivizem, literatura in teorija leta 1968

1.1 Zahod

Med nemiri v Parizu leta 1968 so študentje na pročelja fakultet in stene predavalnic razobesili portrete Marxa, Lenina in Maa, citirali Che Guevaro in brali Trockega.¹² Zdi se, da so se bolj kot k aktualnim delom domačih intelektualcev zatekali k temeljnim besedilom marksizma ter se ob tem ozirali na Vzhod in Jug. Sartre je bil eden redkih intelektualcev, ki jim je bilo med uporom dovoljeno predavati v osrednji dvorani Sorbone (Dosse 1997: 112). Med podporniki študentskega gibanja pa niso bili le eksistencialisti. Dosse jih raje definira z negativnim označevalcem kot »nasprotnike strukturalizma« (Dosse 1997: 115). Strukturalizem, ki je v 60-ih doživljal razcvet, so študentje ostro kritizirali; na vrata Barthesovega in Greimasovega seminarja naj bi razobesili napis »Barthes pravi: strukture ne gredo na ulice. Mi pravimo, Barthes prav tako ne« (Dosse 1997: 116). To ni bil le napad na Barthesa, temveč na splošno na strukturalizem kot

¹ Članek je rezultat projekta »Maj 68 v literaturi in teoriji: zadnja sezona modernizma v Franciji, Sloveniji in svetu« (J6-9384), ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

² Članek je predelana različica magistrskega dela z naslovom »Provociram, ker je politika pojedla literaturo« Teorija in literatura v slovenski in češkoslovaški študentski periodiki leta 1968 na primeru *Tribune* in *Studenta* pod mentorstvom Marka Juvana in Vanese Matajc.

vedo novih akademskih elit. Barthes sam je v maju 1968 zapustil Francijo, pa tudi druge strukturaliste so dogodki močno pretresli (Dosse 1997: 116–17). Francoski filozofi Derrida, Foucault (ki takrat ni bil v Franciji) in Bourdieu so ostali zadržani do študentskih zahtev, Althusser je bil v bolnišnici, Lacanov odnos do gibanja je prav tako ostal ambivalenten. Ta prepad med francoskimi strukturalisti in študenti potrjujejo besede študentskega vodje Daniela Cohn-Bendita: »Nekateri smo brali Marxa, morda Bakunina, med sodobnimi pisatelji pa Althusserja, Maa, Guevaru in Lefebvra. Politični skrajneži skupine 22. marca so skoraj vsi brali Sartra« (citirano po Ross 2002: 191).

Še pred teoretiki in filozofi so se do študentskih gibanj opredelili pisatelji, katerih delo je imelo že pred majskimi dogodki revolucionaren naboj. Na stran študentov so najprej stopili nadrealisti, zbrani okoli revije *L'Archibras*, za njimi pa še eksistencialisti, ki so k podpori študentskega gibanja pozvali delavce in intelektualce (Gobille 2005: 32, Drake 2002: 131–32). Starejši pisatelji in intelektualci so s svojo podporo študentskemu gibanju podelili legitimnost, ki jo je potrebovalo za širitev na druga družbena polja, študentsko gibanje pa je obratno prispevalo k relegitimizaciji uveljavljenih avantgard tako na področju filozofije (sartrovski eksistencializem, humanizem) kot literature (nadrealizem, ki sta ga nadomestila *nouveau roman* v 50-ih in neoavantgardni *Tel Quel* v 60-ih letih) (Gobille 2005: 34–35).

Modernizem, ki je po Juvanu sam na sebi protisistemski tok, je v 60-ih prevzel obliko literature neoavantgard (*nouveau roman*, eksperimentalno gledališče, konceptualizem, konkretna poezija itd.), ki so se med drugim napajale pri sočasni strukturalistični teoriji in radikalni levici (Juvan 2019: 188–89). Taki skupini sta bili npr. Situacionistična internacionala (že v poznih 50-ih) in skupina okoli revije *Tel Quel*, ki jo je urejal strukturalist in pisatelj Phillipe Sollers. Konec leta 1967 je Sollers v *Tel Quel* objavil *Programme*, nekakšen manifest, v katerem je očrtal zasnovo revolucije, ki bo revolucija jezika. Ta program je vseboval vplive Derridaja, Foucaulta, Lacana in Althusserja (Dosse 1997: 156). Program se je zavzemal za revolucijo pisanja in pri tem izpostavljal norost, misticizem, eroticizem in literaturo kot prelom z vladajočo ideologijo, saj je vse to predstavljalo neposredno grožnjo dominantni ideologiji francoskega buržoaznega reda (Kauppi 2016: 60). Čeprav je možno, da so bili ti tokovi v teoriji, literaturi in sočasnem političnem dogajanju v Franciji zgolj naključje in niso bistveno vplivali drug na drugega, so ob prenosu na periferijo zasedli pomembnejši položaj (Juvan 2018a).

1.2 Slovenija

Dogajanje na področju filozofije je bilo v Jugoslaviji 60-ih let zelo pestro. O tem priča revija *Praxis*, pri kateri so sodelovali ugledni domači in tuji teoretiki in filozofi, med katerimi so bili tudi Zahodni neo- in nemarksisti (Klasić 2015: 53) Aktualne filozofske in teoretske smeri (fenomenologija, strukturalizem, nova levica, frankfurtska šola, poststrukturalizem, psihoanaliza idr.) pa so bile nedeljivo prepletene z umetniškim ustvarjanjem, predvsem z eksperimentalno literaturo in novimi umetniškimi praksami (reizem, konkretna poezija, strukturalistična poetika itd.) (Šuvaković 2001: 36–37).

V praksi je to pomenilo iskanje novih izraznih možnosti jezika, avtoreferencialnost, poigravanje s semantiko in interdiskurzivnostjo ter brisanje meja med različnimi umetnostnimi zvrstmi. Literarni jezik se je začel odmikati od visokega sloga v vsakdanji jezik, se profaniziral in odmaknil od sentimentalizma. Ob tem se je začelo spreminjati dojemanje družbene vloge literature; ta se je začela zavestno odrekati narodotvorni vlogi z odkritim posmehovanjem (Poniž 2001: 103–04). Pri tem ni šlo le za upiranje omejitvam vladajoče ideologije, ampak tudi starejši meščanski koncepciji nacionalizma, ki se utemeljuje na jeziku in literaturi (Juvan 2012: 301–02, Šuvaković 2001: 27–28). Ta literatura je zbudila močan odpor kulturne elite, npr. v članku *Demokracija da, razkroj ne!* (*Delo* 8. 11. 1968: 5), hkrati pa so se kot zagovori neoavangarde razvile teoretske koncepcije »prešernovske strukture« (Pirjevec 1978) in »slovenskega kulturnega sindroma« (Rupel 1976), kot odgovor na postopno avtonomizacijo literature in osvobajanje od funkcije služenja (nacionalni) ideologiji.

Ta preplet teorije, filozofije in literature se je v Sloveniji odvijal na straneh *Perspektiv*, *Problemov* in *Tribune*; v slednji se je povezal še z valom študentskih revolucionarnih gibanj poznih 60-ih in zgodnjih 70-ih. Literatura se je tako v času globalnega upora študentov in delavcev »sinhronizirala z zahodnimi centri modernosti« in »združila kritično teorijo in eksperimentalne umetniške prakse v upanju, da jim bo uspelo preoblikovati pisanje, literarno institucijo, subjekt in družbo nasploh« (Juvan 2019: 187).

1.3 Češkoslovaška

Liberalnejša politika obdobja praške pomladi se je kazala tudi v filozofski misli. Že od poznih 50-ih so na Češkoslovaškem izhajale monografije in potekali simpoziji o sočasni filozofiji na Zahodu (Kusin 1971: 39–40). Teoretiki in filozofi so se obračali k eksistencializmu, poleg tega pa se je ponovno zbudilo zanimanje za fenomenologijo (Kusin 1971: 49). Zgovorno je dejstvo, da je v 60-ih spet začel objavljati fenomenolog Jan Patočka, ki se je leta 1968 vrnil na Karlovo univerzo kot redni profesor (Moural 2013: 52–53). V 60-ih so ob odpiranju mej in sproščanju cenzure začele na Češkoslovaško prodirati ideje zahodnih marksistov (Kolář 2011: 161–62). Okoli leta 1968 so se ob neomarksistih začeli v češkoslovaških literarnih in znanstvenih revijah pojavljati tudi prvi komentarji del Barthesa, Lévi-Straussa, Foucaulta in drugih avtorjev francoskega strukturalizma (Kolář 2011: 162). Kljub temu so na gibanje praške pomladi najbolj vplivali domači misleci. Vodilna teoretika marksističnega humanizma sta bila Ivan Sviták in Karel Kosík. Svoje misli sta začela razvijati že v poznih 50-ih, v poznih 60-ih pa sta postala osrednja misleca praške pomladi (Kusin 1971: 37–38).

Podobni procesi so se odvijali na področju literature. Iz samizdatnih tiskarn so se k državnim založbam preselili avtorji eksperimentalne poezije, ki so bili aktivni že od poznih 50-ih let. Ti so delovali tudi v tujini; udeleževali so se mednarodnih razstav in se povezovali s tujimi avangardnimi skupinami (Janoušek idr. 2008: 232–33). Eksperimentalno poezijo je spremljalo eksperimentalno gledališče, kjer se je študij jezika srečal z *body artom*, performansi, *happeningi* idr. umetniškimi praksami, po drugi strani pa je bil to čas gledališča absurda, ki je tematiziralo aktualno politično situacijo

(Janoušek idr. 2008: 233–35). Hkrati z neoavantgardisti so ponovno začeli objavljati nadrealisti. Leta 1968 je izšla prva (in zadnja) številka nadrealistične revije *Analogon* s podnaslovom »psihoanaliza, nadrealizem, strukturalizem« (Janoušek idr. 2008: 256).

Druga veja literature v 60-ih se je namesto k teoretskim raziskavam teksta obračala k metafiziki in vprašanjem človekovega obstoja ter alienacije v obdobju tehnološkega razvoja, vendar z uporabo motivov iz vsakdanjega življenja in intime, vsakdanjega jezika ter stavčne intonacije, ki prehaja v prozo (Janoušek idr. 2008: 259). Takšna je bila zlasti poezija mlajših avtorjev, rojenih med vojno ali tik po njej. Predvsem v drugi polovici 60-ih je postal osrednji tok meditativno in duhovno obarvana lirika (Janoušek idr. 2008: 177).

V 60-ih letih je počasi raslo zanimanje za literaturo v eksilu. Avtorji v tujini so začeli objavljati pri domačih založbah, domači literarni zgodovinarji pa so jih v antologijah vključevali v kontekst nacionalne literature. Tudi literarni časopisi so prispevali k rehabilitaciji z objavami njihovih del (Janoušek idr. 2008: 127). Podoben proces se je odvijal pri literaturi katoliških avtorjev, ki so po 1948 na Češkoslovaškem objavljali le v samizdatu, če niso bili obsojeni na dolge zaporne kazni. V periodiki so začela izhajati njihova še neizdana dela, napisana pred letom 1948, ter dela, napisana v zaporih (Janoušek idr. 2008: 261).

2 Literatura, teorija in aktivizem v študentski periodiki

2.1 Tribuna

Tribuna je v šolskem letu 1967/1968 ravno praznovala svojo polnoletnost. Ustanovljena je bila leta 1951 pod okriljem Zveze komunistične mladine Slovenije. V 60-ih letih je postajala vse bolj angažirana; poročala je o aktualnih dogodkih po svetu (o delavsko-študentskih nemirih v Franciji, ZDA in drugod po svetu, o vojni v Vietnamu, praški pomladi itd. [T 29. 4. 1968: 4, T 3. 6. 1968: 2]), univerzitetni problematiki (T 20. 5. 1968: 7–16), objavljala ostre kritike dogajanja v Jugoslaviji ter kritizirala potrošniško družbo in odmik od vrednot socializma, antiintelektualizem in politiko univerze. Poleg tega je po ukinitvi *Perspektiv* skupaj s *Problemi* postala eno glavnih zatočišč neoavantgardnih avtorjev (Pivec 2010: 296, Dović 2007: 219–20, Šuvaković 2001: 32)

2.2 Literatura

V vsaki številki je uredništvo namenilo vsaj nekaj strani avtorskim besedilom. V krogu *Tribuninih* avtorjev so se zbirali mladi pesniki in pisatelji, ki so sledil tokovom neoavantgardne poezije – ludizmu, reizmu, karnizmu, konkretni poeziji itd.

Velik del teh objav je predstavljala vizualna poezija. Med njimi so najpogostejši kolaži (npr. pesem enega od Zagoričnikov³ v T 18. 3. 1968: 18) in strojepisni tipogrami

³ Več pesmi na isti strani je skupaj podpisano z O. I. F. Zagoričnik, zato ni jasno, katera pripada Orestu, Ifigeniji ali Franciju Zagoričniku.

(npr. Braco Rotar v T 15. 4. 1968: 16); osnovni gradniki nekaterih od teh pesmi še ostajajo besede, pri nekaterih pa le še posamezne črke ali ločila (T 18. 3. 1968: 18). Manj radikalni so prepleti vizualnih in besedilnih elementov (ki pa jih lahko dojemamo tudi kot kombinacijo pesmi in ilustracije), npr. pesem Pegam in Lambergar I. G. Plamna in Marka Pogačnika (T 29. 1. 1968: 4–5).

Vizualna poezija je bila le ena izmed vrst konkretne poezije v *Tribuni*. Pogostejši so eksperimenti na besedilni ravni in osredotočenost na igro označevanja, kjer glavno vlogo še vedno nosi beseda. Na meji med vizualno poezijo in besednimi eksperimenti je A rebours Andreja Medveda (T 4. 3. 1968: 18), v kateri se avtor sicer igra s tipografijo, a prav tako z besedotvornjem. Pogostejše so igre z zaporedji in ritmi ali poiigravanje s pomeni besed, besedotvornimi postopki in stavčnimi strukturami, kot v nekaterih pesmih Marjana Murovca (npr. T 18. 3. 1968: 17), Mete Stvarnik, Andreja Rotarja (npr. T 3. 6. 1968: 22), Vojina Kovača – Chubbyja (T 3. 6. 1968: 22) ter Matjaža Hanžka in Marijana Štancarja Monosa (T 4. 11. 1968: 10). Avtorji so eksperimentirali tudi s pesniškim diskurzom, npr. Matjaž Hanžek v pesmih Gobe v knjigi in O Japonski ter še nekaj krajših nenaslovljenih pesmih na isti strani (T 1. 4. 1968: 8); v prvem primeru je pesem natančen opis knjige, druge pa so pisane v slogu časopisnih člankov oz. reportaž.

Na vsebinski ravni so avtorji izzivali tabuje in se upirali poetiki socialnega realizma. Ta literatura je izrazito individualistična in se loteva občutkov odtujenosti in negotovosti v sodobnem svetu, eksistencialnih vprašanj in minljivosti. Taka so bila npr. dela Jožeta Olaja (T 15. 1. 1968: 10), Ferda Miklavca (T 19. 2. 1968: 6), Denisa Poniža (T 4. 3. 1968: 7) in Ifigenije Zagoričnik (T 18. 3. 1968: 18, T 23. 10. 1968: 16). Pri poseganju v družbene tabuje so avtorji pogosto ubesedovali grde občutke in se pri tem posluževali vulgarizmov, opisov nasilja in eksplicitne, tudi nekonsenzualne spolnosti (npr. Ivo Svetina v T 4. 3. 1968: 7). Topos nekaterih besedil ostaja banalni vsakdan (npr. Marijan Murovec v T 18. 3. 1968: 17), pri čemer avtorji posegajo po vsakdanjem govoru, ali pa nasprotno drsijo v spiritualno in mitološko in se slogovno približujejo himničnem jeziku in misticizmu (npr. Vladimir Gajšek v T 20. 5. 1968: 18–19 in Ivo Svetina v T 4. 3. 1968: 7). S posmehovanjem idealom narodnoosvobodilnega boja in socializma ter simbolom slovenstva pa so avtorji posegali tudi v javno sfero; najodmevnejši primer je Slovenska apokalipsa Iva Svetine (T 23. 10. 1968: 10–11).

Med prozo prevladujejo modernistična besedila, ki tematizirajo medsebojne odnose in človeško intimo; take so npr. zgodbe Mateta Dolenca in Dimitrija Rupla (T 8. 1. 1968: 6), Rudija Šeliga (T 20. 11. 1968: 18), Francija Zagoričnika (T 20. 11. 1968: 19) in Marka Švabiča (T 4. 3. 1968: 19), po drugi strani pa je značilno parodiranje slovenskih narodnih junakov (npr. Franci Zagoričnik v T 23. 10. 1968: 14). Za prozna besedila je značilno mešanje diskurzov. Nekaj eksperimentalnih besedil je objavil Slavoj Žižek (T 8. 1. 1968: 4, T. 1. 1968: 4), ki je prepletal prvine filozofskega in literarnega diskurza. Podobne tekste je Žižek objavljal že prej – v istem letniku *Tribune* so izšla njegova dopolnila k tekstom pokojnega Aleša Kermaunerja (prim. Juvan 2018a). Najbolj opazna tovrstna besedila so jezikovni eksperimenti članov skupine OHO, za katere je značilno prestopanje meja literarnega oz. kritiškega, oglaševalskega in publicističnega diskurza

(T 4. 3. 1968: 2). Leta 1968 je bil eden najboljšežnejših literarno-teoretskih projektov v *Tribuni* Projekt Mici (T 20. 11. 1968), ki je zajemal filozofska in teoretska besedila o neoavangardni poeziji in strukturalizmu ter vrsto literarnih besedil, ki so to teorijo prevajala v prakso.

Ob domačih je v *Tribuni* izšlo še nekaj tujih konkretnih (T 29. 4. 1968: 20) in eksperimentalnih (T 15. 1. 1968: 1) del. Poleg teh so objavljali literaturo, relevantno glede na sočasno revolucionarno dogajanje po svetu. V tem duhu sta izšla prevod Nerudove pesmi Drvar zbudi se! (T 18. 12. 1968: 2–3) in prispevek Pesem kot sredstvo upora: Vietnam v ameriški protestni pesmi, kjer so prevedeni odlomki iz del Peta Seegerja, Joan Baez idr. (T 4. 3. 1968: 8–9). V podobnem prispevku o ameriški kontrakulturi so izšli odlomki iz besedil ameriških pesnikov in aktivistov, ki so vplivali na gibanja mladih: Allena Ginsberga, Stokelyja Carmichaela, Emmetta Grogana ter filozofov Jacoba Boehmeja, Normana O. Browna, Herberta Marcuseja in Allena W. Watsa (T 19. 2. 1968: 4–5).

2.3 Metaliterarni, kulturnopolitični in filozofski prispevki

Med daljšimi tovrstnimi besedili so kritike in recenzije sočasne domače gledališke produkcije in literarnih novitet. Med te spada gledališka in literarna produkcija uveljavljenih ustanov in avtorjev ter neoavangardnih skupin kot sta bili OHO in *Katalog* (npr. T 29. 4. 1968: 11, T 9. 10. 1968: 24). *Tribunine* kritike in recenzije so pogosto tudi same eksperimentalna polliterarna besedila; npr. poročilo o razstavi Andraža Šalamuna, Milenka Matanovića in Marka Pogačnika v Moderni galeriji (T 19. 2. 1968: 1), ki se namesto razstavi posveča videzu umetnikov. To je največkrat značilnost recenzij ali »oglasov« OHO-jevih edicij (npr. T 29. 1. 1968: 1) in raznih poročil z literarnih večerov (npr. T 1. 4. 1968: 24), ki so napisana z veliko mero (samo)ironije.

Velik del sodelavcev *Tribune* je sodeloval pri *Problemih*, kar je pripomoglo k pozornosti, ki jo je *Tribuna* namenjala uredniški politiki te revije (npr. T 18. 3. 1968: 2, T 1. 4. 1968: 1). Mnogo so poročali o izključitvi Francija Zagoričnika in Braca Rotarja iz uredniškega odbora, ker sta sodelovala pri tržaški reviji *Most* (npr. T 29. 1. 1968: 2–7, T 4. 3. 1968: 2, T 18. 3. 1968: 2, T 1. 4. 1968: 2). V sklopu polemik o pomenu zamejske literature so v *Tribuni* objavili izbor literarnih del koroških in primorskih zamejskih avtorjev (T 15. 4. 1968: 10–11). Poleg *Problemov* (a v veliko manjši meri) so se kritično odzivali tudi na objave v drugih časopisih in revijah (npr. T 1. 4. 1968: 9), med katerimi izstopajo ostre kritike katoliške periodike (npr. T 23. 10. 1968: 1, T 4. 12. 1968: 7).

Ob odzivih na konkretna dela so pomembni še prispevki o vlogi medijev v samoupravnem socializmu, svobodi tiska, ideološki pluralizaciji, avtonomiji kulture in njenem razmerju do politike in družbe (npr. T 20. 11. 1968: 7–8, T 1. 4. 1968: 3, T 15. 4. 1968: 12). Velik del teh esejskih tekstov predstavljajo tisti, ki obravnavajo *Tribunino* poezijo in sočasno produkcijo slovenske neoavangarde ter pomen študentskega kulturnega udejstvovanja v okviru študentskega gibanja. Taki so članki Dimitrija Rupla (T 1. 4.

1968: 9), Rastka Močnika (T 18. 3. 1968: 19), Iztoka Geistra (T 18. 3. 1968: 19) in skupni prispevek članov uredništva (T 3. 6. 1968: 11–12). Med tovrstnimi »samonašalnimi« članki pa niso le afirmativni članki avtorjev iz *Tribuninega* kroga, temveč tudi bolj kritični (npr. T 1. 4. 1968: 2, T 4. 12. 1968: 2), v katerih so avtorji opozarjali na razkol med potrebami *Tribunine* ciljne publike (vsi študentje Univerze v Ljubljani) in njeno ne-humanistično izobraženim bralcem težko dostopno vsebino.

Kot kritika položaja umetnosti v družbi je v *Tribuni* izšel Manifest, v katerem sta Dimitrij Rupel in Marko Švabič zagovarjala novo smer v slovenski književnosti, protestno pisanje, politično književnost in proletarsko kulturo (T 9. 10. 1968: 13). V naslednji številki (T 23. 10. 1968: 2) je izšel še Ročni praznik (manus festum) Iva Svetine, ki je prav tako poziv k revoluciji (besedila) (T 23. 10. 1968: 2).

Že Manifest je v javnosti zbudil precej pozornosti, ko pa je v sklopu revije *Problemi* izšel OHO-jev *Katalog*, se je na slovenski kulturni sceni razvila burna debata o neoavantgardni poeziji. *Tribuna* je bila prek avtorjev in uredništva tesno povezana s *Katalogom*, zato je objavila mnoge prispevke, ki so bili kritični do odziva uveljavljenih intelektualcev in politiziranja literature (npr. T 9. 10. 1968: 9, T 4. 12. 1968: 1, T 20. 11. 1968: 2, T 20. 11. 1968: 2).

Po ukinitvi *Perspektiv* je *Tribuna* poleg prostora za neoavantgardno literaturo nudila prostor za objavo teoretskih in filozofskih prispevkov. Največ tovrstnih esejev je objavil Andrej Medved, ki je v njih razmišljal o aktualni domači in tuji literarni in teoretski produkciji in se pri tem skliceval na Heideggerja, Nietzscheja, Kostasa Axelosa idr. (T 15. 1. 1968: 4–5, T 1. 4. 1968: 14–15, T 23. 10. 1968: 21).

To področje je zastopano zlasti s prevodi sočasnih objav tujih strukturalistov in poststrukturalistov. Med njimi so Max Bense (T 1. 4. 1968: 12), Philippe Sollers (besedila o revoluciji jezika in jeziku kot mestu družbene transformacije [T 18. 3. 1968: 13, T 1. 4. 1968: 21, T 20. 11. 1968: 28–29, T 4. 12. 1968: 19]) in Julija Kristeva (besedila o teoriji znakov in pomenu semiotike [T 20. 5. 1968: 21–22, T 3. 6. 1968: 28–29, T 15. 4. 1968: 19]). Prav tako so objavili nekaj strukturalističnih tekstov starejših avtorjev, npr. de Saussura (T 4. 12. 1968: 9), in daljši prispevek Druga lingvistična revolucija? o modernih tokovih v lingvistiki (avtor je utemeljil potrebo po tovrstnem razmišljanju ravno v tem, da poststrukturalistična teorija *Tel Quela* temelji na jezikoslovju), kjer sta med drugimi omenjena Chomsky in Levi-Strauss (T 4. 12. 1968: 9–19). Pogosto omenjen avtor je bil tudi Derrida. Na njegovo teorijo znaka in diskurza se je skliceval Žižek v eksperimentalnih tekstih *Let's spend the night together* I. in II. (T 8. 1. 1968: 4; in T 15. 1. 1968: 4). Od sodelavcev *Tel Quela* so objavili še prispevke Todorova (T 29. 4. 1968: 18–19) in Kostasa Axelosa (npr. T 8. 1. 1968: 5, T 4. 3. 1968: 21), od drugih avtorjev, ki so vplivali na konkretno poezijo, pa McLuhana (T 18. 3. 1968: 20).

V 60-ih letih je med slovenskimi misleci postala priljubljena fenomenologija. *Tribunini* avtorji so se najpogostejše sklicevali na Heideggerjevo fenomenologijo, kar lahko pripisujemo vplivu Dušana Pirjevca na študente (Juvan 2018b: 103). O Heideggerju

je pogosto pisal Andrej Medved (npr. T 4. 11. 1968: 12), prevedel pa je tudi odlomek iz zbirke Heideggerjevih esejev *Poljska pot* (T 23. 10. 1968: 19).

Sartre, ki je bil med najpomembnejšimi intelektualci, ki so podpirali študentsko gibanje v Franciji, se pojavlja tudi v *Tribuni*. Aprila 1968 je s Simone de Beauvoir pripotoval v Dubrovnik, kjer se je srečal z uredništvom *Tribune* (T 29. 4. 1968: 13). To je brzokone najbolj neposredna povezava med dogodki v Parizu in v Ljubljani, ne zgolj na ravni kulturnega transferja, temveč tudi osebnega stika.

Tribuna je ponatisnila Pismo bolgarskim »pisateljem« (T 20. 11. 1968: 2) Sartra, Russlla, Dedijerja in Schwartzta, v katerem so podpisani filozofi opozorili na sovjetsko-ameriško imperialistično delitev moči v Evropi. To Sartrovo pismo je bilo delno posledica sovjetske okupacije Češkoslovaške 21. avgusta 1968. *Tribuna* v času poletnih počitnic ni izhajala, zato so o okupaciji poročali z zamudo, a prva številka v študijskem letu 1968/1969, ki je izšla oktobra, je bila skoraj v celoti posvečena dogodkom na Češkoslovaškem. Objavili so prevod Vaculíkovega manifesta Dva tisoč besed in drugih angažiranih člankov, ki so avgusta pred okupacijo izhajali v *Literárnih listih* (T 9. 10. 1968: 2, 3, 4, 5). Prav tako so bili aktivistično obarvani odzivi na dogajanje v Sovjetski zvezi. Sicer v veliko manjšem obsegu kot v *Studentu*, a tudi v *Tribuni* so opozarjali o procesu proti mladim ruskim pisateljem Galanskovu, Ginzburgu, Dobrovolskemu in Laškovi (T 15. 4. 1968: 6, T 29. 1. 1968: 1).

2.4 Student

Student je začel izhajati leta 1965 pod okriljem Zveze češkoslovaške mladine (v nadaljevanju ČSM) kot osrednji študentski časopis, vendar se je kljub temu njegova vsebina hitro začela razhajati z nazoni Komunistična partije Češkoslovaške (v nadaljevanju KSČ) in ČSM (Pažout 2001: 5). Vsi člani uredništva *Studenta* niso bili študentje. Cilj partije in ČSM je bil izdajati časopis, ki bo med študenti promoviral njihove ideje, zato so glavna uredniška mesta zasedali mladi funkcionarji, študentje novinarstva pa so bili tam zgolj z namenom približanja vsebine ciljni publiki (Pažout 2001: 34). Jeseni leta 1967 je v uredniškem odboru prišlo do razkola, ki je odražal razkol češkoslovaške družbe; liberalnejši del področnih urednikov in novinarjev, ki so prihajali s Karlove univerze, je težil k večji liberalizaciji časopisa, vrh uredništva pa je skušal obdržati *Studenta* v partijskih krogih, zaradi česar je prihajalo do pogostih kadrovskih menjav (Libánek 2007: 115–20).

Student v osnovi ni bil literarni časopis. V časopisu so prevladovali članki s področja študentske problematike, študentskega organiziranja na Češkoslovaškem in drugod po svetu, aktualnega političnega dogajanja, vprašanj demokracije in osebne svobode. Uredniki in avtorji prispevkov so temu primerno prihajali iz krogov študentov novinarstva, prava in filozofije, za področje kulture pa je skrbel en sam urednik (leta 1968 je bil to literarni kritik Tomáš Pěkný).

2.4.1 Literatura

V *Studentu* je bilo aktualne literarne produkcije zelo malo. Večino literarnih besedil so prispevali člani uredniškega kroga in redni sodelavci, ki so se občasno preizkušali v literarnih in polliterarnih žanrih. V veliki večini gre za kratko prozo z izrazito avtobiografsko noto. Vsebina je tendenčna, loteva se sočasne družbene problematike (npr. Novotný v S 10. 4. 1968: 2), nekatera dela pa so lahkotnejša in tematizirajo življenje mlajše generacije in medgeneracijske konflikte (npr. Jaroslav Veis v S 13. 3. 1968: 8). Med temi besedili izstopa nekoliko daljša modernistična zgodba režiserke Kristine Vláhove (S 6. 3. 1968: 6).

Avtorske poezije mladih avtorjev je bilo v *Studentu* še manj. Med njimi je nekaj pesmi Ivana Hartela (S 27. 3. 1968: 8), ki ironizirajo nacionalno zgodovino in ljudske pesmi. Eksperimentalne poezije je v *Studentu* le za vzorec – v celem letniku sta izšli dve tovrstni besedili in še ti anonimni: eno je eksperimentalen družbenokritičen tekst, drugo je vizualna pesem (S 3. 4. 1968: 1, 7). Če štejemo med to literaturo še ponatise, lahko sem umestimo odlomek iz nadrealističnega proznega besedila *Obestín* (Senca) Milana Nápravnika (S 31. 1. 1968: 10). Poleg teh redkih objav najdemo tudi prevodno literaturo, npr. nekaj vizualnih pesmi francoskih avtorjev (S 17. 1. 1968: 6), in *Balado o kurvě* (Balada o kurbi) Jevgenija Jevtušenka⁴ (S 24. 1. 1968: 3).

Specifika *Studenta* so objave esejističnih in polliterarnih del starejših avtorjev (rojenih med svetovnjima vojnoma), npr. odlomki iz dnevniških zapiskov katoliškega pesnika in esejista Ivana Diviša *Teorie spolehlivosti* (Teorija zanesljivosti) (S 17. 1. 1968: 1) in odlomki iz dela Ivana Svitáka *Nevědecká antropologie* (Neznanstvena antropologija) (S 6. 3. 1968: 1, S 13. 3. 1968: 1).⁵ Iz slednjega je izšlo nekaj odlomkov pod naslovom *Dvěře na půdu* (Vrata na podstrešje) (S 24. 1. 1968: 6) skupaj z recenzijo, iz katere se da razbrati, da gre za dramsko besedilo, ki ga je po Svitákovu *Nevědecki antropologiji* priredil Václav Havel, rezultat pa je bil performans, ki so ga uprizorili igralci študentskega gledališča Carolinum.

2.5 Metaliterarni, kulturnopolitični in filozofski prispevki

Da se je *Student* v obdobju praške pomladi kljub temu aktivno vključeval v literarno življenje, je razvidno iz esejev, literarnih in gledaliških kritik ter člankov, ki so obravnavali sočasno kulturno politiko.

Podrobneje so se sodelavci *Studenta* literarnim delom posvečali v literarnih in gledaliških kritikah in recenzijah, med katerimi je izšlo nekaj recenzij domačih in tujih nadrealističnih in eksperimentalnih literarnih del (S 24. 1. 1968: 7, S 31. 1. 1968: 11). V 22. št. je izšel pogovor Tomaša Pěknega z dvema francoskima nadrealistoma, Jeanom Schusterjem in Dionysom Mascolom (S 29. 5. 1968: 8), ki sta leta 1967 začela

⁴ Po objavi pesmi je na uredništvo *Studenta* prišlo pismo nezadovoljne bralke, ki se ji je zdelo, da »pesem ni bila pisana za študente, ampak za pubertetnike«, uredništvu pa velela, naj se izboljša (S 21. 2. 1968: 2).

⁵ Obe deli sta kombinacija kratkih zgodb, pesmi, avtobiografskih zapiskov in esejev.

izdajati nadrealistično revijo *L'Archibras*. Prevod enega od prispevkov iz te revije, povezanega z majskimi dogodki v Parizu, je *Student* ponatisnil v 33. št. (S 14. 9. 1968: 4). Francoskemu nadrealizmu je posvečen tudi prispevek o Andréu Bretonu in (revolucionarni) zgodovini nadrealizma (S 26. 6. 1968: 4). Poleg tega je izšel še prispevek o francoskem neoavantgardnem pesništvu skupaj s tremi vizualnimi pesmimi Juliena Blaina, Ilse in Pierra Garniera in J.-F. Boryja (S 17. 1. 1968: 6). V 28. številki je izšel prispevek Raoula Hausmanna o dadaizmu in neoavantgardah (S 10. 7. 1968: 6).

Med kritike in recenzije lahko prav tako umestimo Imaginte literarnega kritika in teoretika Olega Susa, ki so nekakšni namišljeni intervjuji s pesniki, pisatelji in teoretiki, v katerih je Sus iskal odgovore na svoja vprašanja v njihovih delih. Pisateljem so dali besedo tudi v nekaj pravih intervjujih; med njimi so Jan Skacel (S 27. 3. 1968: 1), Karol Sidon (S 24. 1. 1968: 4), Evžen Brikcius (S 7. 2. 1968: 4–5) ter Pavel Rejchrt (S 14. 2. 1968: 4–5).

Najobsežnejši del odzivov na sočasno dogajanje v literaturi predstavljajo eseji in članki, ki se nanašajo na tedanjo kulturnopolitično situacijo na Češkoslovaškem. Ivan Sviták je leta 1968 v *Studentu* objavil celo vrsto esejev. Njegovi teksti se dotikajo raznovrstnih tem v sklopu aktualne politike, demokratizacije, marksizma, filozofije, položaja intelektualcev, študentskega gibanja, umetnosti ... S svojimi objavami v *Studentu* (in predavanji na Filozofski fakulteti Karlove univerze) je Sviták s svojo mislijo o »socializmu s človeškim obrazom« bistveno vplival na študentsko gibanje.

Drugi redni *Studentov* esejist je bil Oleg Sus, ki je poleg Imaginta pisal redno kolumno S.U.S., v kateri je objavljial tekste o aktualnem političnem dogajanju, kulturi, teoriji ipd. Med temami, ki se tičejo sočasnega dogajanja na literarnem in literarnovednem področju, sta odnos med slovaškimi in češkimi pisatelji (S 3. 7. 1968: 7) in diskrepanca med akademsko (ki sledi strukturalizmu, informacijski teoriji, fenomenologiji itd.) in pedagoško (marksistično) literarno vedo (S 10. 7. 1968: 5).

V *Studentu* sicer ni bilo prevodov vplivnih filozofsko-teoretskih del francoskih strukturalistov, a v prispevkih o dogodkih maja 1968 se kljub temu pojavljajo imena filozofov. V članku anonimnega avtorja o pariških protestih je omenjen Marcuse kot ideološki vodja študentskega gibanja, poleg njega so naštetih še Che Guevara, Debray, Althusser, Trocki, Rosa Luxemburg in Mao (S 31. 7. 1968: 3, S 7. 8. 1968: 4, S 14. 9. 1968: 4, S 21. 8. 1968: 4). O Marcuseju sta se pogovarjala še Milan Šmíd in Ervin Mates v intervjuju s češkim filozofom Karlom Mácho, ki je takrat gostoval v Zahodni Nemčiji (S 26. 6. 1968: 3). Máchi se je zdelo, da je obdobje Marcusejevega vpliva na študentsko gibanje minilo, študentje pa se raje ozirajo k Che Guevari in Mau, glede česar je imel prav. Na Češkoslovaškem je konec 60-ih let postala popularna fenomenologija. Zelo bežen odsev tega dogajanja na filozofskem polju je recenzija češkega prevoda Ingardnovega dela *O spoznanju literarnega dela*, ki ga je prevedel Jan Patočka (S 24. 1. 1968: 5).

Eden ključnih akterjev praške pomladi je bila Zveza češkoslovaških pisateljev, ki je v 60-ih začela postajati vse bolj kritična do sistema, prelomna pa je bila IV. Konferenca češkoslovaških pisateljev, kjer so udeleženci (mdr. Kundera, Vaculík in Klíma) prispevali govore, kritične do oblasti, o čemer so pozitivno poročali tudi v *Studentu* (S 15. 5. 1968: 6–7, S 17. 7. 1968: 1).

Student je vzdrževal živahno komunikacijo s časopisom Zveze češkoslovaških pisateljev, *Literárkami*, saj je tam objavljalo veliko urednikov in novinarjev *Studenta*. Med prispevki, povezanimi z *Literárkami*, prevladujejo taki o literaturi in uredniški politiki (npr. S 21. 2. 1968: 7, S 28. 2. 1968: 3). Drugi časopis, ki ga je izdajala zveza, je bil *Tvář*. Ta je bil namenjen mlajšim avtorjem in je zbujal pozornost z objavami nemarksističnih mislecev, npr. Heideggerja in Patočke ter z avantgardno poezijo Josefa Hiršala, Bohumile Grögerove, Vaclava Havla in Jiříja Kolára (Svoboda 2002). Ko ga je Zveza pisateljev leta 1968 ponovno obudila, so o tem v *Studentu* intenzivno poročali (S 13. 3. 1968: 2, 6, S 7. 5. 1968: 2).

Najbolj razvpiti tekst, ki je izšel v periodiki praške pomladi, je bil nedvomno Dva tisoč besed. Manifest je bil ideja nekaj vodilnih čeških znanstvenikov na Akademiji znanosti, napisal pa ga je pisatelj Ludvík Vaculík. Izšel je 27. junija v več čeških časopisih hkrati (mdr. *Literárnih listih* in *Mladi fronti*) dan po tem, ko je bila preklicana cenzura. V *Studentu* je izšlo nekaj pozitivnih odzivov na besedilo (S 10. 7. 1968: 3, S 7. 8. 1968: 4, S 31. 7. 1968: 2, S 17. 7. 1968: 6).

Med angažiranimi prispevki, povezanimi z literaturo, so bili tudi taki o procesih proti pisateljem, npr. o pregonu Allena Ginsberga leta 1965⁶ (S 29. 5. 1968: 7), dali so glas obsojenemu pesniku Janu Benešu (S 10. 4. 1968: 8), preganjanim sovjetskim pisateljem pa so namenili celo rubriko *Sovětský leden – doumenty* (Sovjetski januar – dokumenti). V njih so bili popisani politični procesi proti Aleksandru Ginzburgu (ki je že sam poročal o procesu proti pisateljema Juliju Danielu in Andreju Sinjavskemu) in Pasternaku. Objavili so članek Louisa Aragona Protest, ki je izšel leta 1966 v francoskem komunističnem časopisu *L'Humanité* (v katerem je obsodil montirani proces proti Danielu in Sinjavskemu), Solženicovo pismo IV. Kongresu sovjetskih pisateljev (S 3. 7. 1968: 8) in odlomke o boljševističnih političnih procesih in cenzuri Maksima Gorkega (S 17. 7. 1968: 6).

2.5.1 Pozabljeni, rehabilitirani in izseljenski avtorji

V 60-ih so izpustili mnogo političnih zapornikov, med katerimi so bili znani katoliški avtorji. Poleg tega je postala oblast bolj popustljiva do političnih emigrantov. *Student* je leta 1968, ko se je postopoma zmanjšala cenzura, redno objavljala prispevke o katoliških in izseljenskih avtorjih ter njihova dela.

⁶ Ginsberg je bil leta 1965 na spomladanskem študentskem festivalu Majáles okronan kot kralj maja. Kmalu po dogodku je bil zaprt in nato izgnan iz Češkoslovaške (Pažout 2011: 47–48).

Najbolj znan med temi pesniki je Jan Zahradníček. V *Studentu* so leta 1968 objavili njegovo pesem *Zvon* in prispevek, ki ga je napisal njegov sodobnik (prav tako obsojeni katoliški pesnik) Josef Knap (S 27. 3. 1968: 1, 9), potem pa so v nadaljevanjih objavljali Zahradníčkov protikomunistično pesem *Znamení moci* (Znamenje moči). V podobnem položaju kot Zahradníček se je znašel pesnik Josef Kostohryz. *Student* je natisnil njegovo pesem *Neuhne nikdo* (Nihče se ne izogne) iz leta 1967. V sklopu serije prispevkov o Janu Zahradníčku so izhajali tudi prispevki o Zahradníčkovem prijatelju, pisatelju Janu Čepu (S 24. 7. 1968: 6).

Student je leta 1968 pripravil celo serijo prispevkov o češkoslovaških intelektualcih v eksilu (npr. S 7. 8. 1968: 5, S 21. 8. 1968: 3). Najodmevnejši je bil prispevek o radiu Svobodna Evropa (S 24. 7. 1968: 1). Julija 1968 je nekaj predstavnikov uredništva *Studenta* odšlo v München, kjer so obiskali uredništvo radia Svobodna Evropa v želji, da bi o problemu češkoslovaške emigracije poročali iz perspektive izseljencev. Podvig je sprožil ostre kritike, tudi pri sicer liberalnih *Literárkah* (Libánek in Feldstein 2019: 171). *Student* se je prav tako podrobno posvetil češki emigrantski literaturi, o kateri je izšlo nekaj obsežnih prispevkov in ponatisov odlomkov iz v tujini izdanih antologij in bibliografij (S 14. 9. 1968: 6).

3 Sklep

Iz primerjave med objavami v *Tribuni* in *Studentu* je razvidno, da je literatura vsekakor igrala pomembno vlogo tako med študentskimi gibanji v Sloveniji kot v okviru praške pomladi, so pa opazne velike razlike v vrstah objav. Najočitnejša je količina avtorske literature mladih neoavantgardnih avtorjev, ki je je v *Tribuni* nesorazmerno več kot v *Studentu*. To bi se dalo pojasniti s tem, da je bilo literarnih revij, ki bi tako literaturo objavljale, v Sloveniji z ukinitvijo *Perspektiv* manj kot na Češkoslovaškem (kjer je ravno s tem namenom izhajala *Tvář* in še mnoge druge revije), kar odpira nova vprašanja o položaju študentske periodike v družbi. Tudi strukturalistične, fenomenološke in neomarksistične misli je v *Tribuni* veliko več kot v *Studentu*, kjer so posamezni teoretiki in teoretičarke omenjene le bežno, v *Tribuni* pa najdemo dolge eseje in prevode člankov iz tuje periodike. V *Tribuni* po drugi strani ni objav uveljavljenih starejših intelektualcev, kot je bil pri *Studentu* Svíták, ki bi razvijali svojo lastno filozofsko-teoretsko misel.

Teorija in literatura sta v *Tribuni* torej zasedali pomembno mesto, ti prispevki so aktivistično obarvani v luči sočasnega družbenega dogajanja, vendar so velikokrat osredotočeni bolj na razvijanje konceptov (revolucija jezika), kot na konkretno politično situacijo. Prispevki v *Studentu* namenjajo manj pozornosti estetski vrednosti literature in več njenemu političnemu pomenu; tak primer je cela serija objav katoliških in izseljenskih avtorjev, ki so bili še nedavno podvrženi cenzuri. Težko bi rekli, da je šlo v teh primerih za aktualno literaturo, ki bi zanimala mlade, je pa vsekakor šlo za neposredno politično provokacijo.

Najbolj so primerljive tiste objave v obeh časopisih, ki komentirajo sočasno stanje v družbi, kulturi, kulturno politiko, položaj intelektualcev in odnos družbe do kulture (in predvsem literature). Tovrstnih prispevkov je tako v *Tribuni* kot v *Studentu* veliko in so najbolj neposredno vezani na aktivistično in politično udejstvovanje študentov, saj ti dve polji neposredno povezujeta.

Iz objav razberemo, da so slovenski in češkoslovaški študentje literaturo in teorijo dojemali kot orodje upora, a na dva zelo različna načina; slovenski so se s provokativno neoavangardno literaturo upirali tradicionalnim vrednotam, potrošništvu in estetiki socialnega realizma, češkoslovaški študentje pa so oblast provocirali z objavami prej cenzurirane literature, s čimer so se zavzemali za svobodo tiska, ideološko pluralizacijo in liberalizacijo družbe po vzoru zahodnih demokracij. Jasno je, da so se češkoslovaški in slovenski študentje upirali iz različnih razlogov in v različnih družbenih in političnih okoljih, to pa se odraža tudi v načinu politične instrumentalizacije literature v njihovi periodiki.

VIRI

Student, letnik 1968. [Na spletu](#).
Tribuna 20. 10. 1965, 3; 22. 2. 1967, 12; letnik 1967/1968: št. 11–22; 1968/1969: št. 1–6. [Na spletu](#).

LITERATURA

- François DOSSE, 1997: *History of Structuralism, Vol. 2: The Sign Sets 1967-Present*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Marijan DOVIČ, 2007: *Slovenski pisatelj: razvoj vloge literarnega proizvajalca v slovenskem literarnem sistemu*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- David DRAKE, 2002: *Intellectuals and Politics in Post-War France*. Houndmills. New York: Palgrave Macmillan.
- Boris GOBILLE, 2005: Les Mobilisations de L'avant-Garde Littéraire Française en Mai 1968. Capital Politique, Capital Littéraire et Conjoncture de Crise. *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* 158. 30–53.
- Pavel JANOUŠEK idr., 2008: *Dějiny české literatury 1945–1989. III., 1958–1969*. Praga: Academia.
- Marko JUVAN, 2018a: Sočasnost ali interakcija?: Teorija, književnost in politika »dolgega leta 68« ter problem centra in periferije. MMC RTV SLO. 23. 12. 2018. [Na spletu](#).
- Marko JUVAN, 2018b: The charisma of the theory. *Policing literary theory* Ur. Calin Andrei Mihailescu, Takayuki Yokota-Murakami. Leiden, Boston: Brill Rodopi. 89–110.
- Marko JUVAN, 2019: Peripheral Modernism and the World-System: Slovenian Literature and Theory of the Nineteen-Sixties. *Slavica Tergestina* 23/2. 168–99.

- Nilo KAUPPI, 2016: *Radicalism in French Culture: A Sociology of French Theory in the 1960s*. London, New York: Routledge.
- Hrvoje KLASIĆ, 2015: *Jugoslavija in svet leta 1968*. Prev. Višnja Fičor, Seta Knop. Ljubljana: Beletrina.
- Pavel KOLÁŘ, 2011: Prager Frühling als Schnittstelle des europäischen geisteswissenschaftlichen Transfers. *Pražské jaro 1968: občanská společnost – média – přenos politických a kulturních procesů*. Ur. Oldřich Tuma, Markéta Devátá. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- Vladimir V. KUSIN, 1971: *The Intellectual Origins of the Prague Spring*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tomaš LIBÁNEK, 2007: Časopis Student a jeho doba. Magistrska naloga. FF UK.
- Tomáš LIBÁNEK, Petr FELDSTEIN, 2019: *Skoro proti všem*. Praha: Garda.
- Josef MOURAL, 2013: Jan Patočka – od opazovalca do disidenta. *Keria: studia Latina et Graeca* 15/2. 49–64.
- Jaroslav PAŽOUT, 2011: Českoslovenští studenti jako jedna z hnacích sil liberalizace v 60. letech a jejich vztah ke studentskému hnutí na Západě. *Pražské jaro 1968: občanská společnost – média – přenos politických a kulturních procesů*. Ur. Oldřich Tuma, Markéta Devátá. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- Dušan PIRJEVEC, 1978: *Vprašanje o poeziji; Vprašanje naroda*. Maribor: Obzorja.
- Franci PIVEC, 2010: Osamosvajanje študentske skupnosti. Slovensko študentsko gibanje v šestdesetih letih. *Slovenija – Jugoslavija, krize in reforme 1968/1988*. Ur. Zdenko Čepič. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino. 295–304.
- Denis PONIZ, 2001: Šestdeseta leta, Konkretna in vizualna poezija, Poetika lingvizma in novega (jezikovnega) simbolizma. *Slovenska književnost III*. Ur. Jože Pogačnik. Ljubljana: DZS. 103–24.
- Kristin ROSS, 2002: *May '68 and its Afterlives*. Chicago, London: University of Chicago Press.
- Dimitrij RUPEL, 1976: *Svobodne besede (Od Prešerna do Cankarja)*. Koper: Lipa.
- Richard SVOBODA, 2002: Tvář (2) 1964–1965, 1968–1969. *Slovník české literatury po roce 1945*. ÚČL AV ČR. 20. 6. 2020. [Na spletu](#).
- Miško ŠUVAKOVIĆ, 2001: *Anatomija angelov – razprave o umetnosti in teoriji v Sloveniji po letu 1960*. Prev. Vlasta Vičič. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

SUMMARY

This article first sheds light on the theory and literature in the West, in Slovenia (Yugoslavia) and Czechoslovakia during the late 1960s, with an emphasis on new literary and theoretical currents, such as neo-avant-garde and surrealist literature, as well as structuralism, existentialism, phenomenology and the New Left. We were curious about how those currents interacted with student movements in Slovenia and Czechoslovakia, and inspected two student journals of the period for evidence: the Slovene *Tribuna* and the Czechoslovak *Student* in the turbulent year 1968. During the research we noticed that after the closing of the journal *Perspektive* in 1964, *Tribuna* played an important role as a place for young intellectuals to publish theoretical pieces (often referencing phenomenology, structuralism and neomarxist

thinkers) and translations of foreign texts, but also experimental literature and literary-theoretical hybrids, from which we can see that their literature is strongly influenced by theory. In *Student*, the situation was vastly different: literature and theory have played a secondary role to the journal's activist and political content; among the theoretical texts we find mostly older (non-student) thinkers like Sviták, who developed their own kind of "humanist Marxism," while literature almost always portrayed the political situation. Literary publications were either political satires by previously censored Catholic and exile authors, while contemporary literary works by students were extremely rare.